

נוביני קרקובסקיה Nowiny Krakowskie

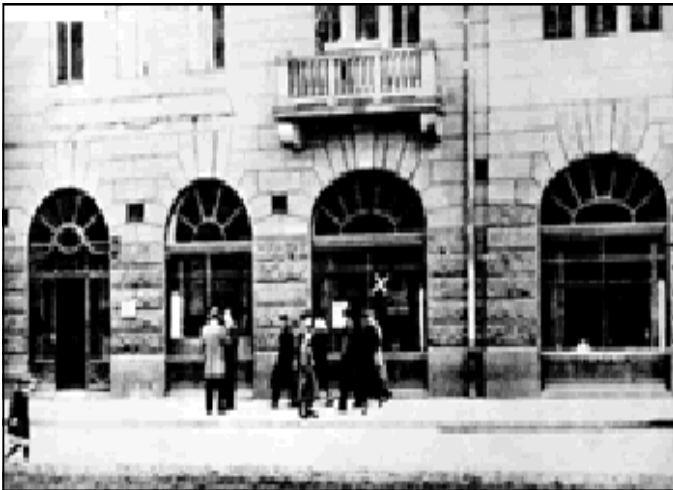
ארגון יוצאי קרקוב בישראל
ZWIĄZEK KRAKOWIAN W IZRAELU
ASSOCIATION OF CRACOWIANS IN ISRAEL

כתיבה, עריכה והבאה לדפוס: לילי הבר
כתובת: ת.ד. 17209 תל אביב 69051
דואר אלקטרוני: lili@lyhaber.com
טלפון: 09-9579540 פקס: 054-4436366

גליון 41, דצמבר 2009 כסלו תש"ע

בטאון ארגון יוצאי קרקוב בישראל

67 שנה לפעולת "ציגנריה"

חזית בית קפה "ציגנריה" בתקופת מלחמת העולם השנייה

חזית הבית ברחוב שפיטלנה 28 היום

ביום שלישי 22 בדצמבר 2009 ימלאו 67 שנה לפעולת המרד והנקם בבית הקפה "ציגנריה", ששכן ברחוב שפיטלנה בקרקוב, מול התאטרון העירוני על שם סלובצקי.

את פעולת הגבורה של חברי תנועות הנוער היהודי נציין אנו בהקצאתו של שמחה שטיין "קריאה מחודשת ביומנה של יוסטינה ממבט נשי" שתתקיים באותו יום בשעה 17:00 באולם יצחק שבתיון עירוני ה' בתל-אביב (רח' בן יהודה 227).

בית הקפה "ציגנריה" היה אחד היעדים של פשיטה רבת היקף ונועזת, שהתבצעה באותו ערב בכל החלק ה"ארי" של העיר. לקחו בה חלק חברים מכל תנועות הנוער החלוציות בקרקוב. מכיוון שההתקפה על "ציגנריה" הייתה המוצלחת ביותר, מכונה כך הפשיטה כולה, שהיוותה את שיאן של פעולות המרי והנקם של תנועות המחתרת בקרקוב. למרות שהיו פעולות קודמות, פעולת "ציגנריה" רשמה תקדים בהיקפה, במורכבותה, ביעדיה ובעובדה שהתבצעה מחוץ לחומות הגטו. בכך הקדימה המחתרת בקרקוב את חבריה בגטאות אחרים, ובכך יחודה.

קצרים

במסגרת יום עיון לזכרו של ד"ר משה לנדא ז"ל, שיתקיים ביום השנה הראשון לפטירתו, החליטה משפחתו יחד עם הנהלת בית הספר התיכון ה', שד"ר לנדא היה מייסדו ומנהלו הראשון, על הקמת עמותה לחלוקת פרס שנתי על שמו. הפרס יוענק לאנשים מקהילת בית-הספר כהוקרה על יוזמה חינוכית מקורית ובעלת משמעות ערכית וחברתית, או לחבר סגל שאישיותו ופעילותו הפדגוגית מגדירות אותו כ"מורה לחיים".

ערב הזכרון יתקיים ביום א', ג' טבת, 20.12.2009, ב-20:00 תיכון עירוני ה', רח' בן יהודה 227 בתל אביב, ובמסגרתו יוענק הפרס ע"ש ד"ר לנדא, הפרופ' מריו ליבוי ירצה בנושא "האם אלוהים הוא מתמטיקאי", ויושק הספר "והאיש משה" על מסכת חייו של ד"ר לנדא.

ברכות חמות לפרופ' חנוך גוטפרוינד לרגל קבלת תואר דוקטור של כבוד מאוניברסיטת בן גוריון שבנגב.

לאחרונה ראה אור ספרם של כריס שוורץ ז"ל ופרופ' יונתן ובר Rediscovering Traces of Memory: The Jewish Heritage of Polish Galicia. 74 צילומי הצבע של שרידי החיים היהודים בגליציה מאפשרים לקורא הצצה נדירה לחיים שהיו במקום ואינם עוד.

ניתן לרכוש את הספר, באנגלית ובכריכה רכה, בהוצאת הספרים מגנס של האוניברסיטה העברית בירושלים.

מצעד לציון חיסול הגטו

כמדי שנה בשנים האחרונות, נצטרף למצעד שיערך בקרקוב לציון חיסול הגטו היהודי בפודגוז'ה. המצעד יתקיים ביום א' ה-14 במרץ 2010 בשעה 12:00, ואנו מתכננים להרחיב השנה, וגם בעתיד, את הפעילויות באותו סוף שבוע. אנו מצפים בכך, בעיקר בני דורות ההמשך, להצטרף אלינו למסע.

ביום ראשון לפני הצהריים נתייחד עם זכרו של המשורר הקרקובאי ליד לוח המצבה לזכרו שבבית הקברות היהודי במיודובה, ומשם נמשיך לפודגוז'ה, לככר גיבורי הגיטו. שם בשעה 12:00 יתאספו מאות הצועדים, ולאחר דברים קצרים נצעד לכיוון מחנה הריכוז פלשוב, ונסיים בתפילה במקום.

וזו התוכנית הראשונית לפעילויות שלנו: ביום שישי, ה-12 למרץ 2010, בערב נתכנס במרכז הקהילתי היהודי (JCC) ברחוב מיודובה, ליד "טמפל" לקבלת שבת עם הרב בועז פש, רבה של קרקוב, ועם חברי הקהילה היהודית

“החלוץ הלוחם” במלאת 67 שנה לפעולת “ציגנריה”

“באמצע אוגוסט מלאה שנה להתאגדותנו כארגון מחתרת לוחם, שחבריו היו משורות הנוער החלוצי הקיימות עד עתה. היה זה מפנה חד בחיים הרעיוניים שלנו, כשנדרשנו להינתק מסדנאות העבודה השקטות, היוצרות, ולזנק למאבק דמים, לנטוש את תקוות חיי העמל בארץ-ישראל הנבנית, לאחוז בנשק ולשפוך את דמנו על אדמת ניכר. מושג הלחימה בנשק היה זר לנו תמיד, שפיכת דם וזריחה בנו סלידה, קרוב היה לנו רק הבנין תוך הרמוניה חברתית ושלוש. אפילו בימי המלחמה הלכנו בדרך

שארית הפליטה, אלא להעלים את יהדותנו, לצאת אל מחוץ לגטו ולפעול מהמארב. היה זה לנו מבחן חמור. העלמת יהדותנו, שלמענה היינו מוכנים להקריב הכל, היתה לנו חוויה קשה. הלא ביקשנו להציל את כבודו של העם האובד. היה, איפוא, הכרח לארגן את הפעולה כך שלא תשמש רק נקם על העוול שנעשה לנו, אלא גם שלא תחלוף ללא הד מתאים. ככל שפיתחנו את פעולתנו, הרגשנו זרם סמוי, תת-קרקעי, החולף בגטו, מעורר את מחשבת החירות, מוציא את מיטב הבחורים ממעגל העבדות של הדשים בגורלם ומביאם אל שורותינו. ראינו סביבנו את ההוקרה הגוברת ליהודים הלוחמים, ונוכחנו בהשתתקות של הקול המשפיל, המגנה את היהודים באשר הם מרשים להוליכם כאן לטבח. בגטו עצמו קמה לאיטה לתחייה המחשבה על עמידה גאה של היהודים.

היה זה בתקופת משבר לתנועת הפרטיזנים בכל הארץ. בגלל הטרור, שקטה לפי שעה הפעולה ביערות. בני הנוער היהודים בוורשה עדיין לא היו חמושים, אך האויב כבר עלה על עקבותיהם והתחיל זורע בהם הרס. הכל העיד כי תנועת המרד תישבר נוכח עוצמת הרדיפות וחולשת כוחות המחתרת. או אז נשא הארגון שלנו את קולו, שלחנו פלוגות לוחמים ראשונות ליער, ופתחנו בפעולה בקרקוב. בו בזמן פעלנו גם במקומות אחרים בארץ, וריכזנו את עיקר הכוח בבירה. קשרנו מגע עם מפלגה שהיתה מוכנה כמונו לצאת לפעולה מיד. על אף ההבדלים האידיאולוגיים, שלא נעלמו כלל, פעלנו יד אחת בתחום הקרבי. אויב משותף היה לנו, וכל המוכן להילחם בפועל היה קרוב לנו.

בעיר הבירה, בלב הארץ, הופענו לעיני האויב לאור היום ברחובות מרכזיים בעיר. מאז הלמנו מפעם לפעם, ואימה ירדה על הצורך שלא ידע מורא. תנועה המעזה לפעול לעיני השלטון מילאה את לב האויב חרדה, שכן בוודאי היא כוח שיש להתחשב בו. האויב פתח בחיפוש קדחתני, ובעזרת רשת בוגדים יהודים מכורים, עלה על עקבותינו.

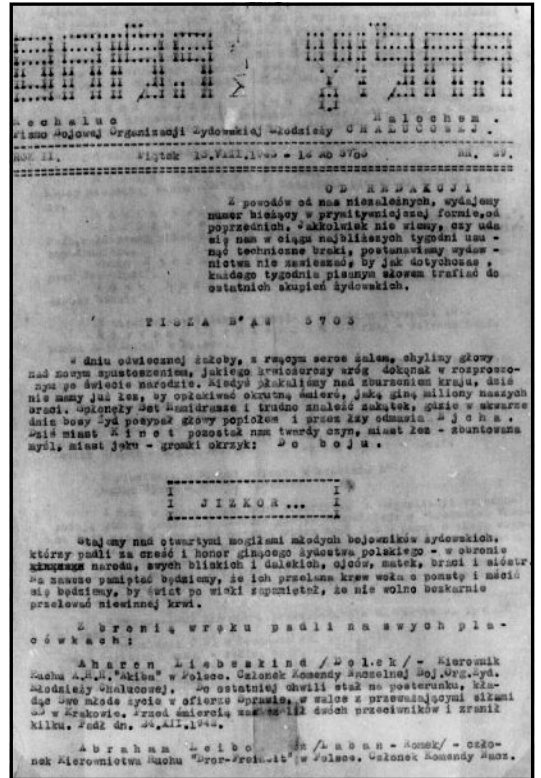
הגיע הרגע להודיע בפומבי כי העם היהודי אחז בנשק, ושפעולות הקרב שבוצעו בזמן האחרון – מעשי ידינו הן. לראשונה הופענו בגלוי כנוער יהודי לוחם. לראשונה התייצב בפני האויב יהודי כיריב חמוש. לראשונה נהפכו המצודים למטר יריות דמים, כשזנדרמים נופלים ונאלצים לפרוץ תחת אש לעמדת פרטיזנים מוסווית. לראשונה נתמלאו בתי הסוהר בני נוער יהודים מורדים, ואוזני שוטרי החרש שמעו דברים על מאבק, שלא נפסקו אותו עד טיפת דמנו האחרונה. דף אחד בתולדות התנועה נרשם בין חומות בית הסוהר, ובעיקר בכלא האימתני

מונטלופיך. כאן, על סף החידלון, נערך קרב על נפש היהודי, על עמידה איתנה מול המוות, על חישול הרוח הנקנה בסכנה המתמדת. אבדו לנו אז מספר חברים רבי-ערך; אבל כולם נפלו בהרגשת סיפוק על משימה שבוצעה. הם ידעו כי הזרע שזרעו נובט, אף על פי ששילמו תמורתו בחייהם. לפני מותם עוד הגיעה לאוזניהם הידיעה על הגנת הגבורה של גטו ורשה, שבו זכה הארגון להפוגה, בתקופת המאבקים בקרקוב, הפוגה שנוצלה לפיתוח ולהתפרסות לקראת הפעולה המכרעת. הם הרגישו, איפוא, כי שימשו חוליה חיונית בשרשרת המאבקים על החירות, אשר בוודאי תאיר באחד הימים לאנושות הנדכאה, ולמען חירות זו כדאי היה ליפול. היום, אף שדרכנו זרועה קרבנות שאין ערוך להם, אנו מוסיפים ללכת בה, איתנים באמונתנו בצדקתה. האויב אורב לנו, המכורים לאויב מאיימים בבגידה, בכל קרן רחוב אורב לנו המוות. אבל אנו נחושים בהחלטתנו שלא לוותר, צועדים קדימה בלי שים לב לסכנה שכבר הספקנו להסתגל אליה. חייבים אנו לעמוד על משמרתנו עד הרגע האחרון. כל עוד קיימים ישובי יהודים על האדמה הזאת, עלינו לעמוד על המשמר ולעורר לפעולה. מטעמים המובנים יפה אין אנו כותבים על המשימות שבוצעו, שכן אסור להקל על מלאכתו הבוגדנית של מודיעין האויב. אך אף על פי שעלינו להוסיף ולעשות הכל במחתרת, מגיעים הדי פעילותנו אל כל גטו, אל כל מחנה עבודה ואל מגורי הסתר של היהודים המוסווים.

לאמיתו של דבר הושלם תפקידנו. כחיל חלוץ פיצחנו את קליפת רפיון הידיים שצמחה על דור הגטו. הראינו לעולם שהעם היהודי יודע לעמוד על נפשו וליפול בשם הצדק. התייצבנו לקרב מול האויב, ואחת ולתמיד נטלנו ממנו את האשליה שיש בידו לרצוח ללא עונש את המוני היהודים. פרצנו את המסורת המחפירה של הטיית הצוואר למאכלת ללא התנגדות. לימדנו את האנשים לסכל את כוונות האויב. הזכרנו לבוגדים שאף על פי שמכרו נפשם לאויב, לא יכלו את המלחמה, כי תנועתנו אורבת להם. מחינו את החרפה מההיסטוריה שלנו, ורשאים אנו לומר בבטחה כי השגנו מה שביקשנו. אבל עד שלא יצאו בעקבותינו כל היהודים לא נדע מנוחה. רוצים אנו במעשים כדי שלא יאבד חינוס מיטב הנוער היהודי. אנו עושים את חובתנו במלואה, עתה תורם של שאר בני העם היהודי.

מתוך “החלוץ הלוחם” מס’ 30, מ-20 באוגוסט 1943, ביום השנה לייסוד הארגון החלוץ הלוחם בספר “החלוץ הלוחם – בטאון הנוער היהודי החלוצי במחתרת קרקוב, אוגוסט-אוקטובר 1943, הוצאת בית לוחמי הגטאות והקיבוץ המאוחד, 1984

עתון המחתרת “החלוץ הלוחם” יצא לאור באזור קרקוב בסתו 1943. העתון נכתב בפולנית, הודפס במכונת כתיבה ועותקיו שוכפלו במכונת שכפול על ידי משמון דרנגר ורעייתו גוסטה דוידזון.

הסלולה, הקימונו נקודות “הכשרה” וחיפשנו דרכים לא חוקיות לעלייה, כדי שלא יטבלו ידי חלוצים במים העכורים של “אמיתות” חדשות, ציניות. אולם באה השעה שלא ניתן עוד להסת, כשההכרח ההיסטורי הורה לנו את הדרך החדשה, ואכן עלינו עליה ללא פקפוק.

כבר איתרנו את השעה לבליתמ הטרור ולהצלת היהודים מהשמדה. נחשול ההשמדה כבר הציף את הארץ בכוח איתנים מטורף, והבינונו כי הכל אבוד. אילו לובתה אש המרד ברגע הראשון, באביב 1942, ואילו קמו כל המוני היהודים להגנה, היינו מהווים כוח שהאויב היה נאלץ להתחשב בו. אבל בנו עוד היתה אמונה כי יהודי פולין ברובם יבלו את המלחמה, ואילו האחיזה בנשק רק תגביר את הטרור ותפיל קרבנות רבים בעם.

בשם האחריות לגורל העם דחקנו, איפוא, את רעיון המרד המתפרץ מנפשנו ובלמנו את התגובה הבריאה של אנשים ישרים, שזה כבר ציוותה לנו להתקומם. וגם כשנפלה ההחלטה הסופית החלטנו שלא להטיל את האחריות על מעשינו על

מרדכי גבירטיג, הטרובודור הגדול

את המילים חרו בראשו במהלך היום, ואת המנגינות היה מחבר באמצעות חליל רועים. בסוף שנות ה-20 עיבדו המוזיקאים הקרקובאים ברוך שפרבר ויוליאן הופמן את מנגינות שיריו וכתבו להם תוו נגינה.

הזמרת הידועה מולי פיקון, אשר ביקרה את גבירטיג בביתו, רכשה ממנו, בשנות העשרים, שני שירים: "קינדער יאָרן" (שנות ילדות) ו-"הו לי עט הו לי עט קינדערלעך" (הולו הולו ילדים) בסכום 'עתיק' של 25 דולרים לכל שיר, וחלק מהתמלוגים הללו השקיע בפרסום קובץ השירים שלו.

גבירטיג חש עצמו אחד מן העם והיה חדור הכרה סוציאליסטית מעמדית. היה חבר ה"בונד" ובשיריו הוא נאבק במצוקת המובטלים, הרעבים ומוכי הגורל. הוא שר על העוני והמצוקה, אך גם על אהבת, שמחות וגעגועים.

מרדכי גבירטיג כתב כמאה שירים, מהם כ-20 שירים בתקופת השואה, וכולם השתמרו. כשנשאל מדוע הוא חותם על שיריו בשם העט

בשנות השלושים, המשיך לעסוק לפרנסת משפחתו בעסקי נגרות. גבירטיג נישא לחיה בלומה לבית לינדנבאום, ילידת 1876 שאחותה הנדל היתה נשואה לאח לייב. 3 בנות נולדו לזוג, שרלוטה-שפרה שנולדה ב-1909, אוה-חוה ב-1911 ולאונורה-לאה ב-1917. המשפחה התגוררה בדירת חדר דלה ברחוב ברק יוסלביץ מס' 5.

כבר בנעוריו התעניין גבירטיג בתיאטרון, ספרות ומוסיקה. את ספרות היידיש הוא הכיר בחוגי תנועת הפועלים היהודים ומפעילותו כשחקן חובב. בסוף שנת 1905 החל לפרסם שירים וביקורת תאטרון, וכוכבו דרך בשנים 1925-1935, ושיריו התפרסמו והושרו במופעי תיאטרון, קונצרטים, עצרות עם, זמרי רחוב והמוני העם. בימי מלחמת העולם השניה הושרו שיריו בגטו קרקוב ובגטאות ובמחנות.

גבירטיג לא קרא תווים מוסיקה, ואת המילים כתב, כנראה, לפי לחנים ששמע לפני-כן. את השירים כתב לאחר שעות העבודה, כאשר

מרדכי (מרקוס) גבירטיג נולד ב-4 באפריל 1877 בקז'ימייז' קרקוב, להוריו יצחק בערטיג ושפרה לבית שלצר. משפחתו היתה דלת אמצעים וכבר בילדותו נאלץ לצאת ולעזור לפרנסת המשפחה, כשולית נגרים, ומאוחר יותר הצטרף אל אחיו לייב שהיה בעל מחסן לממכר רהיטים ישנים (ברישובי המצביעים לעירית קרקוב משנת 1911 נרשם מרקוס בערטיג כעוזר בחנות ברחוב סטרובישלנה 42). כל חייו, גם כשהתפרסם מאד וגם כשחלה

"גבירטיג, אגדה על משורר נגר"

ראה אור ספרו של נתן גרוס ז"ל, שחקר את מורשתו של מרדכי גבירטיג, הטרובודור היהודי העממי, שתיאר בשיריו את החיים בקרקוב היהודית עד לסופם המר.

מחיר עותק: 50 ש"ח. יש לשלוח המחאה לארגון יוצאי קרקוב בישראל, ת.ד. 17209 תל אביב

גבירטיג, ענה כי כאשר הוא כותב שיר הוא חש כגביר, ובערטיג הוא סתם נגר... בשנת 1938, בתגובה לפוגרום שנערך ביהודי פשיטיק ב-1936, חיבר גבירטיג את שירו המפורסם "ס' ברענט" ("שרפה, אחים, שרפה"; ידוע גם כ-"אונדזער שטעטל ברענט", ולפי תרגומו לעברית, "העיירה בוערת"), שהיה למעין המנון יהודי בתקופת השואה. יש מי שראו בגבירטיג שכתב את השיר כמי שחזה את האימה המתקרבת ואת שריפת הגיטאות.

באקציה בגטו קרקוב, ב-4 ביוני 1942, נרצח הטרובודור היהודי שאי על ידי הקלגס הנאצי. איש ממשפחתו לא שרד.

פגישתי עם מרדכי גבירטיג

"בקרקוב עשה עלי רושם רב הנוף האנושי ב'פועלי-ציון'. בסניף פ"צ פגשתי קבוצת חברים ותיקים ממיטב האינטליגנציה היהודית במקום, ששייכותם לתנועה נמשכת למן 1905, שהיו בין מייסדי 'פועלי-ציון' בפולין, ופעלו בתנועה במחיצתו של בורכוב, עתה הם עורכי-דין, רופאים, סוחרים, סוכנים של פירמות גדולות בחו"ל, פקידים גדולות בחו"ל, פקידים גבוהים בעיריה וכיו"ב. עם כל זאת נשארו נאמנים ומסורים לתנועת פוע"צ."

בתוך קבוצה זו מצאתי את גבירטיג. משחר נעוריו היה פעיל: קודם ב"יידישע סאציאל-דעמאקראטישע פארטיי" ואחרי זה בפוע"צ. בנגרות לא עסק כבר; היתה לו חנות של רהיטים עתיקים ברחוב מרכזי וסואן בקרקוב. מאחורי החנות היה חדר שהכניסה אליו מהחצר. בחדר החשוך היה פרימוס וקומקום על קלעצל צוקער (קוביות סוכר) לשתית "א גלעזל" (כוס) תה. אין אני יודע כמה קונים פתחו דלת הכניסה לחנות במשך היום, אבל לחדר האחרון היתה תנועה ערה של מפגשים "על כוס תה".

לא פעם, ממהר ברחוב, היה עוצר אותי לשיחה חטופה שסיומה: "אתה בוודאי זוכר ש'קוביית הסוכר' מחכה לך תמיד"... ואני, הייתי נוהג בעוברי שמה להכנס לרתום אותו לאיזה פעולה עבור קיבוץ ההכשרה, או לשיחה קלה על שיר חדש שלו, וקצת "רכילות" על שנעשה אצל אחרים. על הנעשה אצלו ועל מצבו אף פעם לא דיבר, ובמידה ששאלת אותו תמיד מצא דרך להתחמק מתשובה.

עיקר עיסוקו בתקופה זו – כתיבת שירים ללהקות, כמו "ווילנער טרופע", "אררט" ואחרות. השירים שולבו בהצגות שלהם. לא היה לו אמרגן שידאג לענייני הכספיים. הלהקות עבדו תמיד בגרעון והוא לא קיבל מהם פרוטה. חי חיי עוני.

ממש לא היה לו ממה לפרנס את משפחתו. אני זוכר אותו כאדם המהלך וחליל קטן בכיסו תמיד וצמודה אליו ברוחה, ושרה את שיריו.

הופעה אחת של גבירטיג נשארה חרוטה בזכרוני עד היום הזה. בקרקוב באותה תקופה היה תיאטרון יידיש, מבוסס על שחקנים חובבנים, שכל השבוע עבדו במקומות שונים, ובערבים – חזרות. פעם בשבוע, במוצאי שבת, קיימו הצגה ופעם בחודש בערך קיימו הצגת ברוכה (פרמיירה). ערב כזה תמיד היה חגיגי. הכניסה לפי הזמנות. כל האינטליגנציה היהודית השתתפה. המסמר של אותו ערב היה תמיד שיר חדש של גבירטיג, משולב בתוך ההצגה. באחד מאותם ערבים של פרמיירה, זוכרני, קם גבירטיג ועלה על הבמה באמצע השירה והפסיק של שירת השחקנים; "אתם מזייפים" צעק והעלה על הבמה את **אחותו של שכטר** ונתן לה את "הטון" של המנגינה. היא שרה לבד את השיר כשכל השחקנים מסביבה.

"ס'ברענט, דאם שטעטל ברענט" – רבים חושבים בטעות שהוא כתב את זה בגטו קרקוב. השיר נכתב עוד בשנת 1938 – שנה וחצי לפני שפרצה המלחמה, כתגובה על הפוגרום שאנטישמים פולנים ערכו בפשיטיק."

נכתב בידי אהרון פרייבורג ז"ל מתוך הספר "תנועת דרוו בגליציה" מאוסף בהוצאת הקיבוץ המאוחד תשמ"ד

(אחותו של שכטר היא קרולה הי"ד אחותם של אברהם ויצחק בן זאב (שכטר). קרולה נישאה לברוך הוטמן, ולזוג נולדו תאומים – שרגא אלימלך וחיים דוד. כל המשפחה נספתה בשואה)

לזכרו של סא"ל (מיל') זאב שליט

לפני מספר שבועות נפרד מאתנו אחד מתלמידי כיתתנו, לולק שיולקינד הוא זאב שליט, חבר כיתה ג' של שנת 1939, בגמנסיה העברית בקרקוב.

לולק, כך קראנו לו מאז כיתה א' של בית הספר העברי ברחוב בזוובה, גר מול בית הספר, ובהיותו בן יחיד פינקו אותו הוריו מאד. העוזרת היתה מביאה אותו לבית הספר מהבית שממול, כשכל שהיה עליו לעשות הוא לחצות את הכביש. אך לולק לא היה מפונק. הוא היה תלמיד מצטיין, חבר טוב, חברותי, עוזר לחברים ומשתתף בפעילויות השונות, וחבר בתנועת "הצופה". לולק היה תמיד במרכז החיים של ילדותנו. במלחמה נפרדו דרכינו. נפגשנו שוב בארץ ישראל. רק קומץ חברים הצליחו לשרוד את המלחמה, כ-40 מתוך 200 ילדים התלמידים 4-ב כתות של השכבה.

לולק התגייס לחיל האוויר ועשה חייל. התמסר למחשבים והיה האחראי הראשון על המחשב בחיל האוויר. משרות צבאי השתחרר בדרגת סגן אלוף. בינתיים התחתן עם ריטה ולזוג נולד בן. לאחר שחרורו מילא תפקיד אחראי בחברת "צמפיון".

בארץ התחלנו בפגישות כיתתיות, ובעזרה הדדית במידת הצורך. לולק ריכז את כל הפעילויות הקשורות למפגשים של שרידי הכיתות בכל העולם, ובהיותו מסודר מאד מטבעו, היה לו רישום מדויק של כל השורדים שהתפרזו בכל רחבי תבל. עם כולם הוא קיים קשר מכתבים רצוף. מידי חמש שנים, סמוך ליום העצמאות, ערכנו מפגש עולמי של התלמידים, ולולק היה זה שדאג ליידע את כולם, לתאם ולארגן לשהיית רצון כולם. תמיד במצב רוח טוב, עם חיוך על הפנים. לא היתה משימה שהיתה קשה מדי עבורו ולכל פניה היה נענה ברצון.

לולק היה חבר למופת, ומותו פגע פנו קשות. חיוכו המקסים, חכמתו ורצינותו, יחד עם חוש ההומור יחסרו לנו מאד. כולנו יחד עם משפחתו, מבכים את הסתלקותו. לולק נשאר בזכרוננו, ואנו, שארית שבשארית של חברי הכיתה, מזכירים אותו באהבה בכל מפגש.

יהי זכרו ברוך,
פולדק וסרמן (יהודה מימון)
בשם כל חבריו לכיתה,

פתיחת המרכז

מדבריו של הרב בועז פש, הרב של קרקוב, בפתיחת המרכז ללימודי ההיסטוריה והתרבות של יהודי קרקוב באוניברסיטה היאגלונית: "כשמדברים על ההיסטוריה של יהודי קרקוב, מדברים בראש ובראשונה על הישיבות ובתי המדרש שהיו בעיר, ואשר היו "שומרי החותם" של התרבות היהודית. כשמדברים על ישיבות – מדברים על הרבנים שישדו והחזיקו אותן, וסביב אישיותם המרשימה התאספו התלמידים.

הידוע והמשפיע ביותר, מתוך רשימה ארוכה של אישים רבניים בקרקוב, היה הרמ"א, רבי משה איסרליש. הרמ"א, מלומד, קבליסט, היה גם פילוסוף ובקי בלימודי חול. תמך והמריץ תלמידי הישיבות על מנת שבנוסף ללימודי הקודש, ירחיבו גם את השכלתם הכללית.

מבית תלמודו של הרמ"א צמח רבי דוד גנץ, היסטוריון, גאוגרף ומתמטיקאי, שספרו הידוע ביותר הוא "צמח דוד", ספר הכולל שני כרכים: האחד, המתעד את ההיסטוריה של היהודים, וכרך שני – מתעד את ההיסטוריה המקומית. במובן מסויים, המרכז ללימודי היסטוריה ותרבות של יהודי קרקוב הוא ממשיכו המודרני: רבי דוד גנץ תעד את ההיסטוריה של היהודים מימי בריאת העולם עד מחצית המאה ה-16, ועל המרכז להמשיך מאותה עת.

היה זה הרמ"א שפירש את הפסוק שבתורה "זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור, שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך", כחובת לימוד ההיסטוריה של כלל האנושות ושל היהודים בפרט.

אני לא מכיר ולו מענה הלכתי אחד ב-500 שנה האחרונות שהרמ"א אינו מוזכר בה, ואם לא הרמ"א הרי הב"ח, התוספות יום טוב או רבי קרקובאי אחר. אלה עדיין חיים, מדברים, וההיסטוריה שלהם ממשיכה.

ואסיים בברכתו של משה, בסיום מלאכת בנין המשכן, אמר הוא לבונים: "יהי רצון שתשרה שכינה במעשי ידיכם". וכפי שפרש את הדברים הרב האחרון של קרקוב, הרב יוסף נחמיה קורניצר, בעת חנוכת בית הכנסת של מרדכי טיגנר ברחוב גרודצקה 28, שהשכינה היא המייצגת של ההשראה והרוחניות המעשירה את חיי המעש היום יומיים."

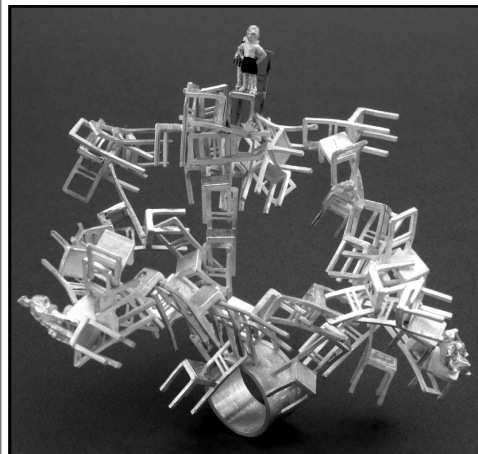
זוכרים באהבה

ומבכים את מות חברתנו

חנה גיטל ז"ל

לבית שניידר

ומשתתפים בצער המשפחה

טבעת לבל נשכה

ביוני 2009 ביקרתי בקרקוב. היתה זו העיר האחרונה בה שהיתי בניקורי בן 5 השבועות. התלבטתי האם לנסוע לאושוויץ. כילדת דרום אפריקה היו לי הרבה חברים יהודים, וההיסטוריה של העם היהודי היתה ידועה לי. לא רציתי להיות במחנה ההשמדה יחד עם האנשים שמצלתם פועלת ללא הרף והתלפזנים הסולרריים שלהם מצלצלים ומזמזמים ללא הפוגה. הרגשתי שלי זה לא מתאים. במקום זה החלטתי לבקר ברובע היהודי, בבתי הכנסת שם ומזיאון גליציה, ובדרך זו לכבד את אלה שהושמדו במחנות הריכוז או בנסיבות איומות אחרות במהלך המלחמה.

קראתי על אתר הנצחה בככר גיבורי הגטו שברובע פודגוז'ה שבו היה הגטו היהודי. בככר זו רוכזו היהודים לקראת שילוחם ברכבות למחנות ההשמדה. כל הרהיטים שהביאו עמם, במחשבה על מגורים במקום אחר על פי הבטחת הגרמנים, נשארו אחריהם בככר. במקום הוקם אתר הנצחה ובו מוצבים 70 כסאות המייצגים את הרהיטים שפוזרו ונזרקו כשהתושבים היהודים נשלחו למותם.

צלמתי מספר תמונות. כשחזרתי לביתי הרגשתי שברצוני לבטא את תחושותי בקשר לאתר. רציתי ליצור טבעת, טבעת של כסאות זעירים, כסאות מחוברים, גשר של כסאות. רציתי לבטא את האיוש ויחד עם זאת את העוצמה. יצרתי 51 כסאות עשויים כסף, וכסא אחד עשוי זהב. כל הכסאות הם בגודל 22 מ"מ גובה X 8 מ"מ X 8 מ"מ. הכסאות הפוכים, עומדים על רגל אחת, מפוזרים ללא סדר, אחדים מהם מתנועעים כעלה או עץ. למתבונן על הטבעת מצידה השונים היא יוצרת תחושת מערה, ראי או פסל ארכיטקטוני. חלק מהכסאות מוצבים כגשר פרימיטיבי מעל גשר שעליו מתקשה ההולך להתאזן. התחושה היא של תנועה ואי נוחות. הגודל הכולל של היצירה הוא 93 מ"מ גובה,

120 מ"מ רוחב ו-100 מ"מ עומק. 6 דמויות עומדות או יושבות על הכסאות: סבא, סבתא, אב, אם, ילד צעיר וילדה. הילדה צבועה בצבעי דגל ישראל והילד –המגן עליה – צבוע בצבעי הדגל הפולני. הכסא עליו הם עומדים עשוי זהב 18 קרט, והוא ממוקם בנקודה הגבוהה ביותר. שני הילדים מייצגים את הנוער, הצמיחה וההתחלה החדשה. הילד מייצג גם את אותם פולנים שעזרו ליהודים בזמן המלחמה ואת המחותרות.

האותיות LEST WE FORGET (בל נשכח) עשויות כסף וזהב, ומספר מגיני דוד, עשויים אף הם כסף וזהב, מפוזרים בדרכים שונות על הכסאות. ועל כסא אחד יש לב, שהוא הסמל המסחרי שלי.

הטבעת, הוקרה שלי ליהודים ולפולנים שנרצחו במהלך מלחמת העולם השנייה, תוצג בתערוכה שנפתחת בלונדון בפברואר 2010.

תודה

לפיוטר לויצקי וקז'ימייז לאטאק
הארכיטקטים שעיצבו את ככר גיבורי הגטו

פליסיטי פטורס

www.felicitypeters.com